

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Філософський факультет

Кафедра етики, естетики та культурології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заст. декана
філософського факультету
Дмитро НЕЛПА

« 31 » 08 2021 року

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заст. декана
факультету комп'ютерних наук
та кібернетики
Олена ВАШПУР

« 31 » 08 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПРОФЕСІЙНА ТА КОРПОРАТИВНА ЕТИКА

для студентів

галузь знань
спеціальність
освітній рівень
освітня програма
вид дисципліни

12 :Інформаційні технології
122: комп'ютерні науки
магістер
Бізнес-інформатика
обов'язкова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	<u>2021/2022</u>
Семестр	II
Кількість кредитів ECTS	3
Мова викладання	українська
Форма заключного контролю	залік

Викладачі: Рихліцька Оксана Дмитрівна, к.ф.н., доцент кафедри етики, естетики та культурології;

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2021

розробники:

Рихліцька Оксана Дмитрівна, к.ф.н., доцент кафедри етики, естетики та культурології

Затверджено
«27» серпня 2021 р.

Зав. кафедри етики, естетики та культурології
[підпис] (Ірина МАСЛІКОВА)

Протокол № 1 від «27» серпня 2021 р.

Схвалено науково - методичною комісією філософського факультету

Протокол від «31» серпня 2021 року № 2
Голова науково-методичної комісії [підпис] (Ірина МАСЛІКОВА)

«31» серпня 2021 року

Схвалено Гарантом освітньо-наукової програми «Бізнес інформатика»

[підпис] Володимир ЗАСЛАВСЬКИЙ

«31» серпня 2021 року

Схвалено науково - методичною комісією факультету комп'ютерних наук та кібернетики

Протокол від «31» серпня 2021 року № 1
Голова науково-методичної комісії [підпис] (Людмила ОМЕЛЬЧУК)

«31» серпня 2021 року

ВСТУП

1. Мета дисципліни – забезпечення цілісного уявлення щодо розуміння проблем професійної та корпоративної етики та специфічних етико-прикладних досліджень в сфері вирішення соціально-етичних проблем при розробці, втіленні і застосуванні інформаційних технологій, а також напрацювання та розвиток практичних вмінь і навичок аналізу професійних ситуацій та прийняття рішень з етичної поведінки спеціалістів в області ІТ, прогнозуванні розвитку та управління в сфері інформаційних технологій

2. Вимоги до вибору навчальної дисципліни:

1. До початку вивчення цього курсу студенти мають **знати** основні етапи розвитку етико-філософської думки; основні етико-філософські поняття та категорії, характеристики основних положень етичних систем та відповідні їм ціннісно-нормативні програми; основні методи філософсько-етичних досліджень, методи психології при аналітичному розгляді дилемних ситуацій

2. Вміти виокремлювати та аналізувати ситуацію щодо сучасних практик; застосовувати основну методологію імперативно-ціннісних аспектів професійної практики безпосередньо до дилемних проблем інформаційної діяльності; прогнозувати та завбачати ймовірні негативні наслідки

3. Володіти елементарними навичками наукового дослідження та інтегрованою інформацією наукового дослідження; управління інформацією та використання іншомовних фахових інформативних джерел, а саме, отримувати та аналізувати інформацію з різних джерел, яка би відповідала вимогам та потребам завбачення дилемних процесів у сучасному інформаційному просторі, культурно-професійній сфері.

Анотація навчальної дисципліни: дисципліна «Професійна та корпоративна етика» належить до переліку дисциплін ОК та викладається у II семестрі магістратури. Навчальна дисципліна знайомить з основним понятійно-категоріальним апаратом етики, її методами та механізмами для виокремлення моральної проблематики в контексті бізнес діяльності. Послідовно розглядаються особливості розвитку і становлення професійної та корпоративної етики, їх взаємодія з інформаційною сферою та необхідність в сучасних професійних практиках. Визначається предмет, завдання, теоретичні основи, методології, основні напрямки професійної етики. З'ясовуються особливості використання поглиблених знань правових та етичних норм при оцінці наслідків своєї діяльності, вироблення та розвитку практичних вмінь та навичок прийняття рішень з етичної поведінки ІТ спеціалістів в дилемних ситуаціях професійної діяльності, а також ознайомлення з кодексами професійної етики в сфері ІТ. Розглядаються пошуки етичної аргументації морального вибору в дилемних ситуаціях інформаційних практик, аналізуються колізії між позитивно-правовим обґрунтуванням шляхів їхнього вирішення та моральними наслідками впровадження прийнятих рішень

4. Завдання (навчальні цілі) – надати студентам цілісну систему знань щодо актуальних проблем професійної та корпоративної етики в сучасній інформаційній та соціокультурній діяльності. В результаті навчання студенти мають не лише продемонструвати масив теоретичних знань, але й засвоїти та використовувати ці знання у вирішенні/ прогнозуванні/ проблем та прийнятті нестандартного рішення у професійних ситуаціях пов'язаних з розробкою та використанням ІТ, що відповідають нормам професійної етики та кодексам корпоративної поведінки, а також впровадження корпоративної соціальної відповідальності в ділову практику.

Дисципліна спрямована на формування наступних програмних компетентностей:

- ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- ЗК8. Здатність до міждисциплінарних досліджень.
- ЗК10. Здатність бути критичним і самокритичним
- ЗК14. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.
- ЗК15. Здатність діяти на основі етичних міркувань
- ФК5. Здатність передбачати довгострокові бізнес-вимоги, впливати на покращення ефективності організаційного процесу, ефективно керувати фінансовими, людськими, технічними та іншими проектними ресурсами задля забезпечення успішності бізнес процесів, проектів, розробки інформаційно-аналітичних систем.
- ФК9. Здатність враховувати соціальні і етичні аспекти професійної діяльності та спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).
- ФК11. Здатність ясно і доступно пояснювати навчальний матеріал, адаптувати наукові знання в навчальний процес та різні практики розв'язання задач.

5. Результати навчання:

В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація 4. автономність та відповідальність)		Методи викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
	Знати:			
1.1	предмет, методи, теоретичні основи досліджень професійної та корпоративної етики	Лекція, самостійна робота	Письмова контрольна робота	5
1.2	принципи та основні норми та критерії розрізнення професійної і корпоративної етики	Семінар, самостійна робота	Усна доповідь, тести	5
1.3	Інструменти та механізми морально-нормативної регуляції та їх сучасне функціонування в сфері професійних практик та управлінні	Лекція, самостійна робота	Письмова контрольна робота	7
1.4	професіоналізм та принципи професійної етики спеціаліста ІТ, а також відповідальність за порушення норм професійної та корпоративної етики	Самостійна робота	Усна доповідь	6
1.5	методи та механізми розв'язання основних моральних дилем сучасних практик в сфері ІТ та суміжних сферах	Семінар, самостійна робота	Усна доповідь, письмова контрольна робота	8
1.6	особливості професійних етичних кодексів в сфері ІТ, інформаційній та економічній безпеці	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, тести	6
	Вміти:			

2.1	демонструвати знання спеціалізованої літератури та суміжних галузей в інформаційній діяльності	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді,	3
2.2	кваліфіковано аргументувати специфіку основних етичних принципів та норм професійної етики, їх взаємодію та шляхи подолання розриву між загальними моральними принципами та вимогами корпоративної етики задля забезпечення успішності бізнес процесів, проектів, розробки інформаційно-аналітичних систем	Семінар, Самостійна робота	Усні доповіді, контрольна робота, самостійне дослідження тести	5
2.3	виявляти механізми розв'язання основних моральних дилем в організації дослідницьких та проектних робіт в сфері ІТ та відповідних бізнес моделей при їх впровадженні стосовно взаємодії з іншими сферами бізнесу, організацій, навколишнього середовища і ін.	Семінар, Самостійна робота	доповіді, письмова контрольна робота	5
2.4	здійснювати експертну оцінку ціннісного аспекту місії професійних та корпоративних кодексів при розробці соціальних проектів в сфері ІТ	Семінар, Самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, самостійне дослідження,	5
2.5	виявляти специфіку проблеми етичного характеру, що виникла та визначити способи її розв'язання в сфері інформаційних технологій	Семінари, Самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, тести	6
2.6	аргументовано аналізувати професійну ситуацію щодо відкритих моральних дилем в сфері інформаційних технологій та розробити рекомендації по їх вирішенню з урахуванням професійно етичних норм поведінки	Самостійна робота	Самостійна робота	6
комунікація:				
3.1	використовувати знання іноземних мов для аналізу сучасних інформаційних інтернет-ресурсів; основних моральних принципів задля здійснення обґрунтованого вибору методів формування ефективних рішень в сфері управління, корпоративної культури та етики	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді,	4
3.2	презентувати результати проведених досліджень відносно оцінки мотивів, норм, ціннісних орієнтирів професійної поведінки та діяльності та у здатності до здійснення вибору та відповідальності	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, самостійна робота	5
3.3	вести дискусії стосовно ролі професійної та корпоративної етики	Семінари	Дискусії, тести	5

	в напрацюванні методології прийняття етичних рішень в сфері ІТ та співпраці з експертами з інших галузей знань та видів економічної діяльності			
	автономність та відповідальність:			
4.1	кваліфіковано виявляти аналізувати та вирішувати моральні конфлікти в конкретних ситуаціях інформаційно-комунікативних технологій	Самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, самостійне дослідження	5
4.2	проявляти самостійність, самокритичність та критично аналізувати знання з комп'ютерних наук та інформаційних технологій в професійних ситуаціях, вільно володіти методами обробки, аналізу та синтезу наукової інформації з позиції професійного обов'язку та відповідальності	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, самостійне дослідження	7
4.3	нести відповідальність за достовірність проведених досліджень, та приймати нестандартні рішення в проблемних ситуаціях ділової практики	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, тест	7

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Програмні результати навчання	Результати навчання дисципліни																	
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	4.1	4.2	4.3
ПРН6. Розробляти концепції бізнес стратегії при дослідженні задач в організаціях, тенденції використання інформаційних технологій в організаціях, визначати потенціал та можливості відповідних бізнес моделей при їх впровадженні.			+	+		+		+	+	+	+	+			+	+	+	+
ПРН-11. Демонструвати результати виконаної роботи, створювати презентації, писати звіти та публікації за результатами виконаної роботи.	+	+		+			+	+		+			+	+		+	+	+

7. Схема формування оцінки:

7.1. Форми оцінювання

Контроль знань здійснюється за системою ECTS, яка передбачає дворівневе оцінювання засвоєного матеріалу, зокрема оцінювання теоретичної підготовки – результати навчання (знання 1.1 – 1.4), що складає 40% від загальної оцінки та оцінювання практичної підготовки – результати навчання (вміння 2.1-2.4); (комунікація 3.1-3.2); (автономність та відповідальність 4.1-4.2), що складає 60% загальної оцінки.

Оцінювання семестрової роботи:

1. Усна доповідь, доповнення та участь в дискусіях на семінарах: РН 1.1, 1.2, 1.4, 2.1, 2.3, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2 – 17 / 35 балів
2. Самостійна робота (есе-дослідження проф./корпор.цінностей): РН 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2 – 10/ 12 балів
3. Самостійна робота (аналіз дилемної професійної ситуації (кейс)): РН – 1.4, 1.5, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.6, 3.2, 4.2 - 19 / 25 балів
4. Тестові завдання – РН 1.2, 1.6, 2.2, 2.5, 3.3, 4.3 – 2/8 балів
5. Підсумкова контрольна робота в письмовій формі - РН 1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.6, 2.2, 2.3 – 12 / 20 балів

Підсумкове оцінювання у формі заліку:

Оцінювання здійснюється впродовж семестру усіх видів робіт, включаючи самостійну роботу та виконання індивідуальних завдань. Самостійні роботи (ситуаційний аналіз (Case study) та есе-аналіз мають бути подані у строки відведені для опрацювання відповідних тем. (За роботи, подані поза зазначеного терміну, відмінусовуються по 2 бали за кожен день прострочки).

Підсумкова кількість балів з дисципліни (максимум 100 балів) визначається як сума балів за систематичну роботу впродовж семестру з урахуванням підсумкової контрольної роботи. Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру і не передбачає додаткових заходів оцінювання. Для студентів, які набрали сумарно меншу кількість балів, ніж критичний мінімум – 60 балів, для одержання заліку необхідно обов'язково відпрацювати пропущені теми в письмовій формі та здати/надіслати електронною поштою викладачу.

Таким чином, підсумкова оцінка з дисципліни (мінімум 60, максимум 100 балів) складається із суми кількості балів за семестрову роботу (мінімум 48, максимум 80 балів) та підсумкової контрольної роботи (мінімум 12, максимум 20 балів).

При простому розрахунку отримуємо:

	Семестрова кількість балів	Підсумкова контрольна робота	Підсумкова оцінка з дисципліни
<i>Мінімум</i>	48	12	60
Максимум	80	20	100

7.2 Організація оцінювання:

Види робіт		Семестрова кількість балів	
		Min – 48 бали	Max – 80 балів
Тестові завдання	Тема 1-7	«1» x 2 = 2	«2» x 4 = 8
Усна доповідь	Теми 1-7	«2»x5= 10	«5»x5=25
Доповнення, участь в дискусіях	Теми 1-7	«1»x7=7	«2»x5=10
Самостійна індивідуальна робота	1). (Case-studies): Дослідження та аналіз дилем в професійній сфері та розробка рекомендацій по їх вирішенню з урахуванням професійних етичних норм поведінки (проведення самостійного дослідження, узагальнення та інтерпретація отриманих результатів) Теми 1-6 на 20.03		

		«1» x 19 = 19	«1» x 25 = 25
	Есе-рецензія, аналіз морально-етичних проблем та роль особистих, професійних та корпоративних цінностей в професійній діяльності теми 1-7 До 10.03	«2» x 5 = 10	«2» x 6 = 12
Підсумкова контрольна робота	До тем 1-7	«12» x 1 = 12	«20» x 1 = 20
Підсумкова оцінка з дисципліни		60	100

Критерії оцінювання:

1. Аудиторна робота:

2. Усна доповідь:

5 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, використовуючи обов’язкову та додаткову літературу

4 бали - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов’язкову літературу. Допускаються несуттєві неточності

3 бали – в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, не спирається на необхідну навчальну літературу, Має у відповіді суттєві неточності

2 бали – не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки у відповіді

3. Доповнення / участь в дискусіях:

3 бали – доповнення змістовне, ґрунтовне, конструктивно доповнює обговорення теми,

2 бали – доповнення змістовне

1 бал – доповнення містить інформацію, що суттєво не розширює дискусію

4. Тестові завдання:

2 бали – студент опрацював необхідний тест та виокремив у ньому правильні проблеми/питання

1 бал – студент опрацював тест але не точно виокремив правильні питання/проблеми

5. Самостійна індивідуальна робота: аналіз (Case-studies)

25 –балів студент представив індивідуальну дилемну ситуацію, що має чітку структуру, характеризується оцінкою з точки зору професійної етики, чітко окресленим моделюванням наслідків вирішення даної дилеми в професійному/корпоративному середовищі. Надана оцінка можливості існування альтернативного рішення прогнозування/запобігання/завбачення у

відповідності з певною етичною системою і регульованими нею ціннісно-нормативними вимогами щодо обраного алгоритму вирішення.

19 балів – студент представив ситуацію, що не має чіткої структури, характеризується оцінкою з точки зору професійної етики, окресленим моделюванням наслідків вирішення даної дилеми в професійному/корпоративному середовищі. Але відсутня чітка етична аргументація щодо прийнятого рішення ймовірних наслідків від запропонованого вирішення не відповідає вище зазначеним вимогам

6. Аналіз-есе:

12 балів -студент здійснює етичний аналіз моральних цінностей у сфері /професійного/соціального із застосуванням методології етики, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує спеціальну літературу, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість в роботі над есе.

5 балів- студент здійснює аналіз моральних цінностей, але недостатньо розкриває зміст поставлених питань, не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, та не відповідає вищезазначеним вимогам

7. підсумкова контрольна/письмова робота:

20-16 балів студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість проведеного дослідження / письмової роботи

15-11 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність та достовірність проведеного дослідження / письмової роботи. Допускаються несуттєві неточності

10-6 балів - в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності

5-0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань

Шкала відповідності:

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Назва лекції	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Самостійна робота
Частина 1. Професійна та прикладна етика в структурі етичного знання				
1	Тема 1. Професійна етика в структурі етичного знання	2		4
2	Тема 2. Професіоналізм як моральна цінність	2	2	4
3	Тема 3. Корпоративна етика та корпоративна соціальна відповідальність	2	2	4
4	Тема 4. Корпоративна культура: теорія та практика	2	2	8
5	Самостійна індивідуальна робота: аналіз-есе моральних цінностей особистості та їх трансформація в професійній сфері			6
Частина 2. Моральні колізії в професійній діяльності				
5	Тема 5. Інформаційна етика та корпоративні кодекси	2	4	6
6	Тема 6. Морально-етичні проблеми в контексті науково-технічних досягнень	2	2	4
7	Тема 7. Етичні дилеми та розв'язання конфліктних ситуацій в професійних ситуаціях	2	2	10
8	Самостійна індивідуальна самостійна робота: Case-studies (ситуаційний аналіз) Дослідження та аналіз дилем/проблем/ суперечностей в професійній сфері та розробка рекомендацій по їх вирішенню з урахуванням професійних етичних норм поведінки (проведення самостійного дослідження, узагальнення та інтерпретація отриманих результатів)			12
	Підсумкова контрольна робота			2
	ВСЬОГО	14	14	60

Загальний обсяг **90 год.**, в тому числі:

Лекцій - **14 год.**

Семінари - **14 год.**

Самостійна робота - **60 год.**

Консультацій - **2 год.**

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна: (Базова)

1. Аболіна Т., Нападиста В., Рихліцька О. Прикладна етика. Навч. посібник / За наук. ред. Панченко В.І. – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – Розділ 1. – С.7-40.
2. Гьосле В. Практична філософія в сучасному світі. –К., 2003.-с.248
3. Етика. Естетика.: Навч. посібник / за наук. ред. Панченко В.І. – К.: «Центр учбової літератури», 2014 – Розділ 1 – С. 6-22.
4. Йонас Х. Принцип відповідальності. Досвід етики для технологічної цивілізації– М.: Айрис-пресс, 2004.
5. Ломачинська І.М., Рихліцька О.Д., Барна Н.В. Основи корпоративної культури.// Навч. посібник. -К.:2011.,- 480с.
6. Професійна та корпоративна етика.-«Київський університет».-2019.-с.
7. De George R. *The Ethics of Information Technology and Business*. Blackwell Publishers, 2003.
8. Floridi L. Information ethics. On the philosophical foundation of computer ethics. *Ethics and Information Technology*. 1999. Vol.1. 37–56.
9. Frey R.G., Wellman Ch.R. (eds.) *A Companion to Applied Ethics*. Oxford, Blackwell Publishing, 2005.
10. Singer P. *Practical Ethics*. Cambridge : Cambridge University Press, 2011. 356 p..

Додаткова:

1. Аболина Т.Г. Этические концепты социальной ответственности бизнеса // Соціальна етика: модули відповідальності. – С.7-23.
2. Актуальні проблеми етики та їх значення для розв'язання загальнолюдських проблем (Електронний ресурс) – Режим доступу:<http://parta.com.ua/var/>
3. Гасюк Л.М. До проблеми визначення сутності «професійна етика» //Теоретичні питання освіти і виховання.-К.:2001.-Вип.14.-с.100-102
4. Джордж Р. Де Т. Деловая этика / Пер. с англ.. – М.: ИГ «Прогресс»; ИД «РИПОЛ КЛАССИК», 2003. – Главы 3 «Польза и утилитаризм», 4 «Нравственный долг, права и справедливость», 5 «Моральная ответственность, добродетель, нравственный образ мыслей». <http://mirknig.com/1181161086-delovaja-jetika.html>
5. Ленк Х. Ответственность в технике, за технику, с помощью техники.// Философия техники в ФРГ. – М., 1989.
6. Ломачинська І.М. Професійна етика: навчальний посібник для дистанційного навчання.- К.: «університет Україна», 2005. – 226 с.
7. Прайс М. Телевидение, телекоммуникации и переходный период: право общество и национальная идентичность. - М., 2000. - С.277.
8. Роузфилд Ст. Порівнюємо економічні системи. Культура, багатство та влада в ХХІ ст. – К.: Вид-во К.І.С. – 2005. – 368 с.
9. Ф. Котлер, Н. Лі, Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства / пер. з англ.. – К.: Стандарт, 2005. – 302 с.
10. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: Последствия биотехнологической революции/ Ф.Фукуяма; Пер. с англ. М.Б.Левина. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ОАО «ЛЮКС», 2004.С.51-52

11. Хоман К., Бломе-Дрез Ф. Экономическая и предпринимательская этика // Политическая и экономическая этика/ Пер.с нем.-М.: ФАИР-ПРЕСС, 2001. – Введение: Задачи экономической и предпринимательской этики – С.177-187. http://krotov.info/lib_sec/22_h/hom/an1.htm
12. Хунинг А. Инженерная деятельность с точки зрения этической и социальной ответственности. // Философия техники в ФРГ. – М., 1989.
13. Шинкаренко Е.В. Практичность этики в контексте «прагматического поворота» в философии // Соціальна етика: теоретичні та прикладні проблеми. Збірник статей.- К., 2010. – С. 145-153.
14. D'Angelo J.G. Ethics in Science. Ethical Misconduct in Scientific Research. 2nd ed. CRC Press, 2019.
15. Fukuyama F. Our Posthuman Future. Consequences of the Biotechnology Revolution. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2002.
16. Higgins Ch. The Good Life of Teaching. An Ethics of Professional Practice. Wiley-Blackwell, 2011.
17. Himma K.E., Tavani H. T. (ed.) The handbook of information and computer ethics. Wiley, 2008. 671 p.
18. Jonas H. The Imperative of Responsibility: In Search of Ethics for the Technological Age, 1979.
19. Robert A. Schultz, Robert A. Schultz Information Technology and the Ethics of Globalization: Transnational Issues and Implications. - Information Science Reference, 2009.- 272 с.
20. Modernity and Technology Thomas J. Misa, Philip Brey, Andrew Feenberg. 2003, с.433